

Dorina ONICA

CONSIDERAȚII GENERALE PRIVIND JONȚIUNEA GRUPURI ETNOCULTURALE – IDENTITATE – PEISAJE

Rezumat

Considerații generale privind joncțiunea grupuri etnoculturale – identitate – peisaje

Un suport administrat de comunități pentru modelarea peisajelor îl constituie spațiul, teritoriul, perceput fizic și mental, pe care-l revendică comunitățile în perspectiva valorificării lui și integrării însemnelor identitare. Respectiv, cultura și spațiul devine un arhivar al unor peisaje cu o înaltă capacitate de identificare, simbolice, prototip. Importanța studiului este validată de creșterea importanței identităților teritoriale și culturale într-o lume în schimbare; pierderea și transformarea rapidă a peisajelor, în special a celor etnografice ce sunt identitare și reprezentative pentru grupurile etnice; stringența conștientizării importanței colectivităților privind rolul lor în completarea patrimoniului cultural mondial și contribuția la diversitatea lumii; păstrarea sustenabilității economice, sociale, spirituale ale locurilor; relevarea specificului identităților etnoculturale și a spațiilor stăpânite de acestea. Prin prototipurile de organizare a spațiului locuit și impregnarea acestuia cu încărcături emoționale, axiologice, cognitive, tip de mentalitate și relații sociale se cristalizează și consolidează pe parcursul timpului componenta identitară. De asemenea, raportându-ne la realitățile istorice și procesele migraționale, amintim că un anumit teritoriu poate fi locuit de mai multe grupuri etnice, prin urmare intervine hotarul mental, psihologic, trasat în conștiința colectivă, perceput ca linia ce marchează clivajul dintre „ei” și „noi”. Astfel, demarcația dintre grupurile etnoculturale corespunde cu cel al peisajelor, deoarece societățile au diferite viziuni asupra proiectării și modelării spațiului, în acord cu imaginile și viziunile etnice, experiențe culturale, realizări civilizatoare. Peisajele etnografice sunt un fel de sigilii culturale prin care sunt revendicate drepturile culturale și spațiale, de jure și de facto, ale colectivităților unele față de altele.

Cuvinte-cheie: spațiu, grup etnic, peisaj cultural, peisaj etnografic, identitate.

Резюме

К вопросу о соединении этнокультурные группы – идентичность – ландшафты

Пространство представляет собой физическую компоненту, которую то или иное сообщество использует для моделирования пейзажа. Это территория, физическая и ментальная, на которую претендуют сообщества с целью ее использования и внедрения на ней своих идентификационных знаков. Таким образом, культура и пространство становятся архивариусом пейзажей с высоким идентификационным,

символическим и прототипическим потенциалом. Важность настоящего исследования определяется ростом значения территориальных и культурных идентичностей в трансформирующемся обществе; утратой или быстрой трансформацией пейзажей, особенно этнографических ландшафтов, которые являются идентификационными и репрезентативными для этнических групп; необходимостью осознания важности сообществ для мирового культурного наследия, их вклада в мировое разнообразие; сохранением экономической, социальной, духовной устойчивости территорий; выявлением особенностей идентичностей и соответствующих им пространств. Прототипы организации жилого пространства и их насыщение эмоциональной, ценностной, когнитивной нагрузкой, тип менталитета и социальные отношения со временем способствуют кристаллизации и консолидации идентификационной компоненты. Поскольку вследствие исторических и миграционных процессов на той или иной территории формируется этнически смешанное население, в коллективном сознании появляется ментальная психологическая граница, воспринимаемая как линия, отделяющая «их» от «нас». Таким образом, различия между этнокультурными группами соответствуют отличия в пейзажах, поскольку у каждого сообщества свое видение проектирования и моделирования пространства в соответствии с этническими образами и представлениями, культурным опытом, цивилизационным развитием. Этнографические пейзажи – это своего рода печати, посредством которых одни сообщества предъявляют другим культурные и пространственные права *de jure* и *de facto*.

Ключевые слова: пространство, этническая группа, культурный ландшафт, этнографический ландшафт, идентичность.

Summary

General considerations regarding the connection ethnocultural groups – identity – landscape s

The space is the physical support administrated by a community for shaping landscapes. It is the territory, physically and mentally perceived, which is claimed by communities, in the perspective of its being used and intergated with identitary insignia. Respectively, the space becomes an archivist of many landscapes with high identification, symbolic and prototypical capacity. The necessity of the study is validated by the growing importance of the territorial and cultural identity in a changing world; the loss and rapid transformation of ethnographic landscapes that are identifiable and representative of ethnocultural

groups; the awareness of the importance of communities for their role in completing the world cultural heritage, and their contribution to world diversity; the preservation of the economic, social, spiritual sustainability of territories, emphasizing the specifics of the identities and of the spaces occupied by them. Prototypes of organization of the inhabited space and their impregnation with emotional, axiological, cognitive charge, the type of mentality and social relations over time contribute to the crystallization and consolidation of the identification component. Since the ethnically mixed population is formed on the basis of historical and migratory processes, a mental psychological boundary appears in the collective consciousness, perceived as a line separating "them" from "us". Thus, the differences between ethnocultural groups correspond to those of landscapes, due to the fact that communities have different visions of spatial design and modeling, according to ethnic images and visions, cultural experiences, civilizational achievements. Ethnographic landscapes are some sort of cultural seals, through which the spacial and cultural rights are claimed, de jure and de facto, by communities from one another.

Key words: space, ethnic group, cultural landscape, ethnographic landscape, identity.

Direcțiile postmoderne în antropologia culturală se raportează la tendințele de cercetare a formelor de viață a grupurilor etnoculturale, reieșind din circumstanțele unei lumi globalizate, în care au loc procese rapide de omogenizare, uniformizare și coagulare a comunităților într-un tip de „global village”. Respectiv, procese, puse în raport cu modelele tradiționale de locuire materială și spirituală, provoacă cel mai deseori reacții de împotrivire din partea comunităților locale, a grupurilor etnice, acestea răspunzând prin diferite manifestări care le-ar asigura supraviețuirea. Precum utilizarea limbilor locale, valorificarea spațiului „baștină” prin menținerea permanentă a locuirii lui, conștientizarea apartenenței etnice, perpetuarea și reactualizarea elementelor de cultură spirituală (sărbători, obiceiuri, practici rituale, folclor etc.), incluzându-le și promovându-le în patrimoniul etnografic global; păstrarea autenticității și a spiritului locului ș.a.

Toate manifestările și elementele specifice grupurilor etnice fuzionează sub aspect al dinamicii spațiale și temporale, al modelelor culturale de amplasare și valorificare în cadrul peisajelor etnografice create de acestea, deoarece, în general, „peisajul este un loc de întâlnire” [19, p. 11], afirmă profesorul american în antropologie culturală Thomas H. McGovern. În cadrele lui, specificăm noi, precum într-un creuzet se întrepătrund toate componentele de cultură materială și spirituală a colectivității, reci-

proc se creionează și edifică identitatea, originalitatea și reprezentativitatea față de alte grupuri etnice. Ideile sunt validate și de aserțiunile teoretice ale antropologiei culturale postmoderne gândite de autori în cadrul noilor cercetări și lucrări din domeniu. Spre exemplu, conform a două direcții postmoderne ale antropologiei culturale, peisajul are o prezență și o semnificație fundamentală: „Acesta a fost dezvoltat, în primul rând, ca un tratat (document, text) care ne informează calea prin intermediul căreia antropologul își aduce în vizor studiile sale (din punct de vedere obiectiv – peisajul individualităților). În al doilea rând, peisajul a fost utilizat în legătură cu înțelesurile asociate de către băștinași mediului lor fizic și cultural (prin alte cuvinte, se explică cum peisajul devine prototipul locuitorilor lui). – În consecință – pentru o înțelegere exhaustivă a implicațiilor reciproce dintre grupuri și locuri este necesar ca cutia neagră a peisajului să fie deschisă și componentele sale să fie scoase la lumină” [11, p. 1].

Relevantă se face amintirea necesității unui astfel de studiu, care rezidă în mai multe deziderate, precum sunt creșterea păstrării identităților teritoriale și culturale într-o lume în schimbare, pierderea și transformarea rapidă a peisajelor etnografice ce sunt identitare pentru grupurile etnice, stringența conștientizării rolului ce-l au colectivitățile în completarea patrimoniului mondial și contribuția la diversitatea lumii, păstrarea sustenabilității economice, sociale, spirituale ale locurilor, relevarea specificului identităților și a spațiilor stăpânite de acestea, conservarea și salvagardarea elementelor din Lista Patrimoniului Cultural Mondial a UNESCO prin includerea și altor elemente în vederea protecției lor, relevarea importanței cercetării pluri și transdisciplinare a rolului ce-l au peisajele în construcția și reflectarea identității.

Actualitatea subiectului este argumentată, după cum am specificat, de suportul științific, prin prisma direcțiilor actuale de cercetare și de cadrul legislativ în domeniul protecției și promovării patrimoniului. În ultimele decenii, în literatura de specialitate au fost publicate mai multe lucrări, studii care vizează felul cum peisajele devin forme de manifestare a identității. În acest sens aducem drept exemplu cercetările etnologului estonian Matti E. Kaups. Acesta scrie în articolul său *Cultural landscape – Log Structures as Symbols of Ethnic Identity* despre etnicitatea și expresivitatea simbolică a peisajului, având drept studiu de caz emigranții finlandezi din Minnesota. Astfel, autorul pune accentul pe „structurarea ideologică în formarea simbolurilor etnice și imaginilor locului, reliefând circumstanțele în care simplitățile imigranți organizează peisaje rurale, asemeni celor

din Finlanda, utilizând buștenii din lemn ca materie primă, în realizarea unor construcții, cu proprietăți arhitecturale specifice” [13, p. 7-9] locului de baștină. Respectiv, constatăm că în subconștientul ființei umane există anumite tipare, care, în urma deplasării omului pe alte teritorii, acestea se amplifică, deoarece individul are tendința să caute, să compare sau chiar să modeleze uneori locul, să transpună tradiția, valorifice cunoștințele, asemenea celor din ținuturile de baștină. Drept consecință are loc cartarea unor hărți și imagini mentale, transmise ca informație prin filiera generațională și depozitate de memoria colectivă.

Având drept reper mediul social, economic și fizic al conexiunilor comerciale, aflate sub tangență etnică, în trei vecinătăți ale orașului Los Angeles, profesorul american în planificare urbană Anastasia Loukaitou-Sideris afirmă că „aceste conexiuni, legături reprezintă reteritorializarea spațiului de către grupurile etnice, unde cultura/etnicitatea au fost folosite ca motor pentru creșterea economică. La începutul secolului XXI – mai notează autoarea – peisajele etnice nu reprezintă entități monolite, omogene, statice. Ele sunt influențate de forțe locale și globale care le afectează reprezentativitatea socială și fizică” [12, p. 273].

Avansând în analiză, se face pertinentă reiterarea ideii precum că un suport administrat de comunități în modelarea peisajelor îl constituie spațiul. Respectiv, spațiul devine un arhivar al unor peisaje cu o înaltă capacitate de identificare, simbolice, prototip. Complexitatea analitică a interfeței dintre spațiu și grupurile etnoculturale este argumentată și reflectată în cadrul diferitor studii, lucrări disciplinare și transdisciplinare. La nivelul fiecărei discipline, interacțiunea spațiului cu colectivitățile este analizată corespunzător teoriilor, paradigmatelor, direcțiilor de cercetare specifice. Consecutiv, analiza interdisciplinară, la nivel de metodologie și tendințe de cercetare, oferă oportunități în analiza mai complexă a fenomenului, înțelegerea relațiilor de reciprocitate și cauzalitate, deoarece spațiul însumează în structura și aspectul său procese și elemente de natură geografică, istorică, politică, etnografică, socială ș.a. Astfel, această alteritate structurală ne determină să analizăm interfața spațiu/grup etnocultural, făcând apel la discipline precum antropologia culturală, geopolitica, istoria, etnopsihologia ș.a.

În cadrele antropologiei culturale se subînțelege că comunitatea, prin cultură, exercită o mare putere transformatoare asupra spațiului, locurilor, având la bază unele necesități, cunoștințe tehnice, aspirații, un model de cultură a locuirii, o mentalitate și memorie colectivă ș.a. Acești factori și conjuncturi cu aplicabilitate în cadrul temporal și spațial românesc au

fost abordate de către Constantin Rădulescu Motru, Romulus Vulcănescu, Simion Mehedinți, I. Ghinoiu, ș.a. Având drept reper aserțiunile lui Simion Mehedinți, care afirma în lucrarea sa, *Ethnos. O introduce-re în studiul omenirii*, că etnografia prezintă relațiile dintre mediul geografic și grupările etnice, „cercetază influența mediului geografic (litosfera, hidrosfera, atmosfera, biosfera) asupra grupărilor etnice, precum și reacțiunile acestor grupări asupra mediului geografic însemnând adaptarea tehnică (civilizația) și cea psihică (cultura)” [14] – ne transferăm cu gândul la comunitățile tradiționale, subliniind că etnologia se circumscrie ideii că „peisajul își are geneză în experiența materială și spirituală a comunității, în nivelele și formele ei dimensionale de construcție, delimitare și reprezentare a lumii, în cadrele mitofolclorice și empirice de concepere a Universului, și, nu în ultimul rând, în contextul istoric în care a evoluat comunitatea” [16, p. 39]. În acest sens, Lucian David afirmă că „peisajul etnografic [...], parte componentă a peisajului etnologic, sintetizează latura materială și spirituală a unei etnii a cărei fizionomie proprie este rezultatul interacțiunii și interrelațiilor dintre componente” [4, p. 40]. Spre exemplu, este relevant și ceea ce menționează Gheorghe I. Brătianu: „destinele unei națiuni sunt sădite în pământul însuși din care ne-am născut, după cum statuia e cuprinsă în blocul de marmoră din care dalta o va desprinde... Trebuie inspirația și dibăcia artistului pentru a desface chipul din lut sau din piatră, precum trebuie credința și voința unui neam pentru a stăpâni pământul ce-i este dat să rodească în deplinătatea puterilor și însușirilor sale” [2, p. 17]. La rândul său, cadrul natural (formele masive de relief, arterele hidrografice, clima ș.a.), alături de cel istoric și social, au un impact covârșitor asupra conturării unui cadru psihologic al comunității, a unei confortabilități a omului față de loc, și de comunitatea de care aparține. O lucrare importantă ce tratează acest aspect este *Psihologia poporului român* de Dumitru Drăghicescu, în care autorul afirmă: „Clima, rasa, solul, sunt factori care împrumută sufletului etnic numai suprafața, aspectul din afară, culoarea locală. Sub fațada aceasta lucrează factorii atotputernici: istoria și condițiile sociale și economice, pe care dezvoltarea istorică a unui popor le impune acestuia la fiecare pas” [8, p. 59]. Această abordare observăm că este susținută și de Vos W. și Meekes H., care afirmă că „peisajul nu este definit numai de procesele naturale, fiecărui peisaj îi este de asemenea atribuită o anumită «identitate» de către percepția umană” [20, p. 13].

În același context, raliem la ceea ce afirma geograful, istoricul și epistemologul francez Georges Nicolas, precum că „spațiul este actul prin care mă apropiu

de o lume stranie și care face să existe, totodată, această stranie, această exterioritate, matrice a întregii cunoașteri; ea precedă orice percepție reală, matrice a experienței, ea este ca și o intuiție pură, care determină obiectele și relațiile ce se stabilesc între ele” [15]. Prin urmare, ca să înțelegem un peisaj, nu trebuie să vedem elementele lui ca unități singulare, dar ca un sistem, ca un continuu act de creație, că „adevăratul agent transformator al mediului nu este omul izolat, individual, ci grupurile de oameni, societățile, singure în stare să dezvolte o civilizație și să se desprindă prin trăsături caracteristice de viață” [10, p. 26].

Jean Cuisenier, în lucrarea sa *Etnologia Europei*, nominalizează pe parametri cronologici, spațiali, etnolingvistici spațiul (italian, românesc, francez, portughez); delimitările lingvistice, diferențele culturale (spațiul grec, spațiul bizantin, celtic și german), particularitatea religioasă (spațiul slav) [3, p. 68-82]. Joncțiunea acestor parametri, cu profilul specific al unui grup etnic, generează peisaje etnografice specifice și identitare pentru grupuri. Astfel, acestea s-au structurat în limitele unor modele și arhetipuri spațiale locale de trai și moduri de viață privind locuirea, tradiție, istorie, experiență culturală și civilizațională. Privind global, exemplificăm că caravanele beduinilor din deșerturile sahariene sunt exemplul unei vieți comerciale; eschimoșii populează zonele reci ale Canadei și insula Groenlanda, culturalizându-le prin locuința de tip *Iglu*; plantațiile de măsline sunt o artă peisagistică a lumii mediteraneene, precum sunt și terasele de orez ale grupului Hani din sudul Chinei. Astfel se construiesc peisaje-tip, componente ale matricei etnice, culturale și ale celei spațiale, originalitatea cărora este accentuată de elemente de viață spirituală.

O cercetare complexă a subiectului, după cum am reiterat, este validată de o apelare la conceptele, teoriile, tezele științifice curente în cadrul școlilor de cercetare. În acest sens, atenția noastră se îndreaptă spre școala de geopolitică. Aceasta s-a fundamentat pe suportul școlilor științifice foarte cunoscute în domeniu (germană, anglo-saxonă, rusă, română); prin intermediul unor direcții de cercetare bine detaliate având ca punct de sprijin teoretic lucrări și autori celebri. Nume de seamă ale școlii românești precum Ion Conea, Anton Golopenția, Simion Mehedinți, Sabin Mănuilă, Vintilă Mihăilescu au contribuit cu studii relevante, prin care au analizat și explicat argumentativ interdependența spațiu și unitatea, cultura poporului român, avantajul cadrului natural (Carpații, Dunărea, Nistrul). Geopolitica este una din științe în cadrul căreia, cu o viziune prospectivă teoretic- enii, au dezvoltat un amplu sistem de teorii, concepte (ex. *Kernland* de Rudolf Kjellen) privind puterea

comunităților umane asupra spațiului geneză, în jurul cărora se concentrează planurile de dezvoltare economică, strategii de securitate, proiecte culturale și de păstrare a identității teritoriale. La fel de importante sunt noțiunile concepute de Ratzel, precum cea de *Lebensraum* (spațiu vital) – ce asigură viațuirea materială, pragmatică, existența fizică; și *Raumsin* (simțul spațiului) – ce asigură supraviețuirea spirituală, capacitatea comunităților de a-și percepe corect spațiul, de a-i regândi funcțiile și importanța, de a-l conștientiza ca pe un tezaur păstrător de istorie, experiențe culturale și sociale, mentalitățile și imaginile asupra lumii, a „patriei”. Această judecată o completăm cu afirmația că „etniile își au fiecare *casa* (peisajul natural) și *sufletul său* propriu (peisajul etnologic), vor diferi una de alta prin manifestările socio-economice și culturale [4, p. 65]. Anterior și Friedrich Ratzel, în lucrarea sa fundamentală *Antropogeografia*, menționează că „spațiul condiționează nu numai limitele fizice de extindere a unei comunități, ci și atitudinea ei mentală față de lumea înconjurătoare” [apud. 7, p. 26]. De altfel, Karl Haushofer vorbește „despre pan-ideea etnică, întruchiparea unei viziuni elaborate de către o etnie privitoare la ceea ce consideră ea că ar fi teritoriul său legitim de expansiune. O asemenea viziune elaborată de către ruși a fost numită panslavism, de către germani – pangermanism, de către greci – panelenism” [apud. 6, p. 98].

Peisajele sunt mărci identitare teritoriale și culturale. Ele sunt un sigiliu al culturii materiale și spirituale specifice modelelor de locuire a grupurilor etnice. Astfel, prin prototipurile de organizare a habitatului și impregnarea acestuia cu încărcături axiologice, cognitive, tip de mentalitate și relații sociale cristalizează și consolidează pe parcursul timpului componenta identitară. În acest sens, Janet Stephenson a afirmat că „cultura și identitatea nu sunt legate numai de relațiile sociale, ci și de cele spațiale” [18, p. 127]. De asemenea, William John T. Mitchell, profesor în istoria artei, spunea în 1994 că „peisajul este un proces [...] în baza căruia se formează identitățile” [21]. Astfel, peisajul analizat prin prisma umanizării lui de către comunitățile etnoculturale trebuie să fie poziționat în categoria unui proces, nu doar a unui produs cultural singular. Deoarece schimbările de structură, spațiale, calitative, cantitative, psihologice, mentale ce se produc în cadrul unui grup etnocultural, ele sunt direct proporționale cu schimbările asupra peisajelor. Efectele sunt vizibil tangente cu evenimentele și procesele trăite de comunitate.

Hotarele dintre grupurile etnice corespund cu hotarele peisajelor etnografice. Raportându-ne la realitățile istorice și procesele migraționale, amintim că un anumit teritoriu este locuit de mai multe gru-

puri etnice, prin urmare intervine și hotarul mental, psihologic, trasat în conștiința colectivă, perceput ca linia ce marchează clivajul dintre „ei” și „noi”. Astfel, demarcația dintre grupurile etnoculturale corespunde cu cel al peisajelor, deoarece societățile proiectează și modelează spațiul în acord cu imaginile pe care acestea le elaborează (le concep, le construiesc) și a căror sursă o constituie tocmai o anumită practică umană, experiențe culturale, realizări tehnice, spiritualitate.

În aceeași ordine de idei, raliem la ceea ce afirmă profesorul Ilie Bădescu „grație valorii sale emblematice, imaginilor care încarnează dispozitivele de comunicare și a posibilităților de clasificare”, se poate spune că peisajele sunt „purtătoare ale patriei” [1, p. 366]. Această aserțiune este cu atât mai actuală cu cât remarcăm procesul de deplasare și stabilire a indivizilor în țări departe de cea de origine. Respectiv, raportați fiind la un anumit model cultural de locuire, stil de viață, la un sistem de credințe, câmp moral și valoric, sărbători și ceremonialuri ș.a.; involuntar îl poartă în suflet, în memorie, transmițându-l ca un sistem de cunoștințe, forme, realizări, și generațiilor viitoare. Remarcăm, deci, o dinamică spațială a peisajelor care subtilă, uneori, este mai puțin de conținut și detaliu, dar la rândul ei face diferențierea și particularizarea dintre și între comunități.

Privind de pe poziția unor macroparametri, în general, afirmăm că peisajele culturale sunt cu siguranță cele mai importante elemente de constituire a identității și genezei, ele atribuie comunității o formă imaginară a națiunii. Peisajele, indiferent că au fost create într-un anumit timp istoric, că sunt focalizate pe un singur monument sau pe o încadrare sistemică a elementelor structurale, aspectelor ornamentale, natura componentelor constituente, ele furnizează și creionează forma vizibilă și invizibilă a națiunii: „Ca tipare ale sistemului moral și armoniei estetice, peisajele ajung să atingă statutul de iconuri naționale” [5, p. 5].

În sens restrâns, fiecare grup etnic își percepe spațiul locuit în acord cu formele și modalitățile lui de gândire, care emerg din interconexiunile dintre natură, tradiție, istorie, cadru psihologic și axiologic. „Peisajul conține mărci culturale simbolizând ce este important, valorile încorporate și care este cea mai originală trăsătură a respectivului grup” [9, p. 6].

Unele peisaje a căror suport a prins formă și structură în trecutul istoric și care pe parcursul timpului și-au păstrat originalitatea, stabilitatea componentelor structurale, la care au contribuit omogenitatea etnică purtătoare de anumite valori materiale și spirituale, au reușit să-și săvârșească evoluția, în limitele identității locale teritoriale și culturale. Tot aceste peisaje prin amprenta prezentului, aducător

de transformări și perturbații, mențin încă legătura cu trecutul, prin elementele de patrimoniu etnografic ce ființează încă în structura lor. Astfel de peisaje sunt importante pentru contemporaneitate prin faptul că pot fi salvate cu scopul de a transmite generațiilor viitoare modele de integritate, repere de raportare identitară. În consecință, aderăm la ideea că „cercetarea peisajelor sub aspect intercultural necesită a fi bazată pe schemele de ordonare, ideile, preferințele și scopurile diferitor grupuri și cum acestea ființează expresii fizice, materiale prin intermediul unui sistem de reguli ghidat de un șir de preferințe” [17, p. 40].

Spațiul a fost dintotdeauna perceput drept un bun obținut fie de la natură printr-un proces de culturizare și umanizare, fie de la om prin luptă și jocuri politice. Însă prin fiecare mijloc de posedare a procurat comunităților stabilitate, siguranță, prosperitate, conștiința unei asumări a ceea ce le aparține, le oferă posibilități să-și edifice o proprie viață culturală și civilizațională, care la rândul va conferi spațiului un model identitar, un cadru unic de edificare și particularizare a individualității și conștiinței etnice.

Trasând concluzii preliminare, afirmăm că spațiul este analizat în cadrul disciplinelor științifice, plecând de pe poziția conceptualizării lui drept teritoriu ce asigură putere, siguranță, statut (geopolitică); este un suport pe care ființează patrimoniul etnografic al comunităților (etnologie); configurația lui și substituturile naturale determină anumite trăsături de caracter, comportamente, relații sociale (sociologie, psihologie); este o sursă de simboluri, un anumit tip de raportare fizică și mentală a comunităților (semiotică, filosofie) ș.a. Peisajele construite, păstrate, salvate de către comunitate, în anumite cadre naturale, circumstanțe istorice, tipare etnice de modelare, ating în timp nivelul de mărci identitare regionale, naționale. De asemenea, ele sunt un fel de sigilii prin care sunt revendicate drepturile culturale și spațiale, *de jure* și *de facto*, a colectivităților unele față de altele.

Modele de construire și organizare a peisajelor de către grupurile etnoculturale nu sunt validate doar de contextele și evenimentele istorice, prin care acestea le-au moștenit, dar și de alte circumstanțe. Un rol important îl au relațiile dintre membrii comunității, raporturile de receptivitate dintre generații, schimbările și transformările sociale și modalitățile prin care grupul le-a perceput și reacționat ș.a. De asemenea, un fundament solid este patrimoniul etnografic, deoarece el este un document și un album al comunității completat cu date, imagini identitare ei. Acest patrimoniu are drept reper de constituire arhetipuri transmise din vechi timpuri prin intermediul credințelor, viziunilor asupra lumii, modelelor de lo-

cuire, aspirațiilor ș.a. Anume peisajele oferă cea mai mare posibilitate comunităților etnice să se identifice cu spațiul ce-l locuiește și cultura ce o dețin. Este modalitatea prin care colectivitățile își comunică originalitatea, specificul etnic, moștenirea culturală și diferențierea într-o lume globalizată.

Referințe bibliografice

1. Bădescu I., Cucu-Oancea O. Dicționar de sociologie rurală. București: Ed. Mica Valahie, 2011. 1055 p.
2. Brătianu Gh. I. Geopolitica, factor educativ și național. In: Geopolitica și Geoistoria. Revistă română pentru sud-estul european. T. I, nr. 1, septembrie/octombrie, 1941, p. 13-17.
3. Cuisenier J. Etnologia Europei. Trad. de Marinela Blaj. Iași: Institutul European, 1999. 144 p.
4. David L. Peisajele etnografice din România. București: Etnologica, 2015. 191 p.
5. Daniels S. Fields of Vision: Landscape Imagery and National Identity in England and the United States. Princeton: University Press, 1993. 274 p.
6. Dobrescu P. Geopolitica. Ediția a II-a. București: Comunicare.ro, 2008. 424 p.
7. Dobrescu P., Bărgăoanu A. Geopolitica. București: Facultatea de Comunicare și Relații Publice „David Ogilvy”- SNSPA, 2001. 218 p.
8. Drăghicescu D. Psihologia poporului român. București: Librăria Leon Alcalay, 1907. 397 p.
9. John W. Frazier, Eugene L. Tettey-Fio (eds.). Race, Ethnicity, and Place in a Changing America: A perspective. USA (Albany): State of New York Press, 2010. 426 p.
10. Herseni T. Sociologie și Geografie: Zone de interferență și problema spațiului social. In: Sociologie militans, sociologie geografică. Vol. 5. București: Editura științifică, 1972, p. 11-58.
11. Hirsch E., Michael O' Hanlon (eds). The anthropology of landscape. Perspectives on place and space. Oxford: Clarendon Press, 1995. 280 p.
12. Loukaitou-Sideris A. Studying and understanding ethnic landscapes. In: Journal of Architectural and Planning Research, Vol. 19, nr. 4. Locke Science Publishing Company, Inc. 2002, p. 271-273.
13. Matti E. Kaups. Cultural landscape – Log Structures as Symbols of Ethnic Identity. In: International Society for Landscape, Place, & Material Culture. Vol. 27, nr. 2, 1995, p. 1-19.
14. Mehedinți S. Ethnos. O introducere în studiul omenirii. Ediție îngrijită de C. Neagu. Focșani: Editura Terra, 2008. 448 p.
15. Nicolas G. L'espaces originel. Berne: Peter Lang, 1984. 313 p.
16. Onica D. Peisajul cultural rural dintre Prut și Nistru. Aspecte etnogeografice. București: Editura Etnologică, 2017. 214 p.
17. Rapoport A. On Cultural Landscapes. În: Traditional Dwellings and Settlements Review. Vol. 3, nr. 2. International Association for the Study of Traditional Environments (IASTE), 1992, p. 33-47.
18. Stephenson J. The Cultural Values Model: An integrated Approach to Values in Landscapes. In: Landscape and Urban Planning, nr. 84. Amsterdam: Elsevier, 2008, p. 127-139.
19. Thomas H. McGovern. Place, Problem and People: Issues in Interdisciplinary Cooperation. In: Landscape under Pressure. Theory and Practice of Cultural Heritage Research and Preservation. Ludomir R. Lozny editor. USA: Springer, 2006, p. 5-15.
20. Vos W., Meeke H. Trends in European Cultural Landscape development: Perspectives for a Sustainable Future. In: Landscape and Urban Planning, nr. 46. Amsterdam: Elsevier, 1999, p. 3-14.
21. William John T. Mitchell. Landscape and Power. Chicago: Chicago University Press, 1994. 383 p.

Dorina Onica (Chișinău, Republica Moldova). Doctor în istorie, Centrul de Etnologie, Institutul Patrimoniului Cultural.

Дорина Оника (Кишинев, Республика Молдова). Доктор истории, Центр этнологии, Институт культурного наследия.

Dorina Onica (Chișinău, Republic of Moldova). PhD in History, Center of Ethnology, Institute of Cultural Heritage.

E-mail: dorinaonica@yahoo.com